

Development of Good Citizenships for Students in Unrest Area of Southernmost Provinces with Participatory Action Learning

Juta Tammachart*

Ph.D in Education (Research, Evaluation, statistics, and Assessment), Assistant Professor
Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus

Kanita Nitjarunkul

Ph.D (Curriculum and Instruction), Associated Professor
Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus

Bundit Dulyaraksa

M.S (Environmental Management), Assistant Professor
Prince of Songkla University Demonstration School, Prince of Songkla University, Pattani Campus

Busaban Chirtkiatsakul

Ph.D. (Applied Statistics), Instructor
Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus

Somnuk Keawmeesri

M.Ed (Educational Technology and Communications), Educational Technologist
Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus

*Corresponding author: juta.t@psu.ac.th

Received: February 23, 2021/ Revised: July 13, 2021/ Accepted: August 9, 2021

Abstract

The participatory action learning with action research was conducted in response to an urgent need in providing effective education to develop good citizenship for students in the unrest area of the southernmost provinces of the country. Research procedures started with synthesizing a framework of good citizenship characteristics and subsequently designing learning activities for school implementation. There were two main activities: Booklet Activities and School Projects. Seven schools volunteered to participate in the study. Researchers cooperated with school teachers throughout the process to plan, create, and implement lessons, and to follow up as well as to reflect upon results. Quantitative and qualitative findings consistently showed that students who participated in the activities demonstrated significant gains in conceptualizations of good citizenship and performance characteristics for good citizens. The citizenship characteristic most evident in gains among students was personal responsibility.

Keywords: Participatory Action Learning, Good Citizenships

การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัย จังหวัดชายแดนใต้ด้วยการเรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกัน

จุฑา ธรรมชาติ*

Ph.D in Education (Research, Evaluation, statistics, and Assessment), ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

คณิตา นิजरัลกุล

Ph.D (Curriculum and Instruction), รองศาสตราจารย์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บัณฑิต ดุลยรักษ์

วท.ม (การจัดการสิ่งแวดล้อม), ผู้ช่วยศาสตราจารย์
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บุษบรณ เชิดเกียรติสกุล

Ph.D. (Applied Statistics), อาจารย์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

สมนึก แก้วมีศรี

ศศ.ม. (สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา), นักเทคโนโลยีการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

*ผู้ประสานงาน: juta.t@psu.ac.th

วันรับบทความ: 23 กุมภาพันธ์ 2564/ วันแก้ไขบทความ: 13 กรกฎาคม 2564/ วันตอบรับบทความ: 9 สิงหาคม 2564

บทคัดย่อ

การเรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกันกับการวิจัยปฏิบัติการครั้งนี้จัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาพลเมืองดีให้แก่เด็กนักเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยจังหวัดชายแดนใต้ การดำเนินการวิจัยเริ่มจากการสังเคราะห์กรอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ออกแบบและจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีให้แก่เด็กนักเรียน ในการวิจัยมีกิจกรรมส่งเสริมเด็กนักเรียน 2 ส่วน คือ กิจกรรมสมุดพลเมืองดีและโครงการของโรงเรียน ในการวิจัยมีโรงเรียนอาสาสมัครเข้าร่วมวิจัยจำนวน 7 โรงเรียน คณะผู้วิจัยและครูร่วมวางแผน ออกแบบ จัดกิจกรรม ติดตามการพัฒนานักเรียน และสะท้อนผลร่วมกัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสรุปได้ว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีการรับรู้คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และรู้จักประพฤติตนอย่างเหมาะสมในฐานะพลเมืองคนหนึ่งในสังคม คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างเห็นได้ชัดคือการรู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกัน ความเป็นพลเมืองดี

บทนำ

การพัฒนาพลเมืองให้มีความรู้ความสามารถและมีศักยภาพที่จะพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองมุ่งส่งเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองดีแก่เด็กและเยาวชน เนื่องจากพวกเขาเป็นทรัพยากรสำคัญที่จะพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต ดังเป้าหมายหลักในการจัดการศึกษาตามยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561 ที่เน้นพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักสิทธิหน้าที่ของตน เคารพในสิทธิผู้อื่น และมีความสามารถประกอบอาชีพ การงานได้ตามควรแก่อัตภาพของตนตามระบอบประชาธิปไตย การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีเริ่มต้นจากการส่งเสริมครอบครัวให้มีส่วนร่วมในการดูแลบุตรหลาน อาศัยโรงเรียนเป็นฐานขับเคลื่อนการพัฒนา เป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน และสังคมให้ร่วมกันจัดการศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี ทั้งนี้ การหาแนวทางพัฒนาและสร้างความตระหนักถึงความเป็นพลเมืองดีเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรเร่งดำเนินการ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการปลูกฝังให้เกิดการรับรู้ ค่านิยม และจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี

ผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของโรงเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยจังหวัดชายแดนใต้ที่ผ่านมา พบว่า การดำเนินการของโรงเรียนยังขาดความสอดคล้องกันระหว่างแนวทางส่งเสริมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานของครู กิจกรรมพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของโรงเรียนยังอยู่ในบริบทการเรียนการสอนของโรงเรียนเป็นหลัก เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาเด็กนักเรียนน้อย และนักเรียนยังไม่ได้รับการส่งเสริมให้รู้จักแสดงออกทางความคิดและการอภิปรายมากเท่าที่ควร (Nitjarunkul, et al, 2017) การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่เด็กและเยาวชนเหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญมากเนื่องจากพวกเขาอยู่ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงทางสังคม

สูงไม่ว่าจะเป็นความเสี่ยงจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ความเสี่ยงจากความแตกต่างกันทางความคิด ความเชื่อ ภาษา ประเพณี และวัฒนธรรม การพัฒนาให้พวกเขามีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีย่อมจะนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมในฐานะที่เป็นพลเมืองไทยและพลเมืองของโลก

จากสภาพการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดังกล่าว คณะผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงออกแบบและพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีแบบเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักเรียนและผู้เกี่ยวข้องโดยใช้การจัดการศึกษาในโรงเรียนเป็นฐานขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอผลการพัฒนานักเรียนภายใต้โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนในโรงเรียนพื้นที่เสี่ยงภัยจังหวัดชายแดนภาคใต้ สาระสำคัญของบทความเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของนักเรียนในด้านการรับรู้และคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้สังเคราะห์ขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย/วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์มาจากแนวคิดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 และแนวคิดคุณลักษณะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยคณะ อุนกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (กนป.) คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่มุ่งปลูกฝังให้เกิดการพัฒนาในเด็กและเยาวชนในพื้นที่ จังหวัดชายแดนใต้ ประกอบด้วย (1) รับผิดชอบต่อหน้าที่ ปฏิบัติดี และพึ่งตนเอง (2) มีจิตสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม (3) รู้จักสิทธิและหน้าที่ เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย (4) ยอมรับความแตกต่าง สรรค์สร้างสิ่งดีงามในสังคมพหุวัฒนธรรม (5) ยึดมั่นศีลธรรมในจิตใจ ดำรงความเป็นไทยอย่างสากล (6) คิดแบบพลเมืองดี มีจิตเสรีอย่างปัญญาชน และ (7) รู้ทันรู้ทันสถานการณ์ เข้าใจวิทยาการและกระแสสังคม ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1

กรอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

รับผิดชอบต่อนหน้าที่ ปฏิบัติ และพึ่งตนเอง

- รับผิดชอบตนเอง ไม่ประพฤติดนเป็นภาระของสังคม
- ปฏิบัติตนในฐานะนักเรียน/สมาชิกของชุมชนที่ดี
- สามารถจัดการปัญหาส่วนตัวได้อย่างเหมาะสม
- รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ
- เคารพกติกาในชั้นเรียนและกติกาของสังคม
- พึ่งพาตนเองได้ และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
- ทำงานอย่างมีสติ รอบคอบ
- มีคุณธรรมพื้นฐาน เช่น ตรงต่อเวลา เมตตา กรุณา กตัญญู ละอายต่อการกระทำผิด เป็นต้น
- ปฏิบัติตนในฐานะนักเรียน/สมาชิกของชุมชนที่ดี
- สามารถจัดการปัญหาส่วนตัวได้อย่างเหมาะสม
- รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ
- เคารพกติกาในชั้นเรียนและกติกาของสังคม
- พึ่งพาตนเองได้ และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
- ทำงานอย่างมีสติ รอบคอบ
- มีคุณธรรมพื้นฐาน เช่น ตรงต่อเวลา เมตตา กรุณา กตัญญู ละอายต่อการกระทำผิด เป็นต้น

มีจิตสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม

- รับผิดชอบและเสียสละเพื่อสังคมส่วนรวม
- มองเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญ
- มีจิตอาสาช่วยเหลืองานส่วนรวมจนสำเร็จลุล่วง
- มีส่วนร่วมในการแก้ไข้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนตนเองเมื่อมีโอกาส
- ทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจกันและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
- การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- รักษาทรัพย์สินสาธารณะ
- ใส่ใจสิ่งแวดล้อมและสังคม

รู้จักสิทธิและหน้าที่ เป็นพลเมืองดี ตามวิถีประชาธิปไตย

- รู้จักบทบาท สิทธิ และหน้าที่ตนเองในฐานะนักเรียน สมาชิกครอบครัว และประชาชน
- มีส่วนร่วมตัดสินใจและทำกิจกรรมในครอบครัว โรงเรียน และชุมชนตามกระบวนการประชาธิปไตย
- สนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
- ใช้สิทธิของตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
- เข้าใจข้อตกลงร่วมกันในสังคม เคารพกฎกติกา

ยอมรับความแตกต่าง สรรค์สร้างสิ่งดีงาม ในสังคมพหุวัฒนธรรม

- ยอมรับความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา และบุคคล
- ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ ในสังคมพหุวัฒนธรรม
- ยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น
- เปิดใจสร้างไมตรีที่ดีกับเพื่อนใหม่
- รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ยึดมั่นศีลธรรมในจิตใจ ดำรงความเป็นไทย อย่างสากล

- มีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนา
- ยกย่องเชิดชูชาติ ศาสน์ กษัตริย์
- ดำรงชีวิตอย่างมีสติ ระมัดระวัง ไม่ประมาท
- เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีของไทย
- มีมารยาทตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย
- ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงตามวิถีวัฒนธรรมไทย
- งดเว้นจากอบายมุขทั้งปวง

คิดแบบพลเมืองดี มีจิตเสรีอย่างปัญญาชน

- มีเสรีภาพทางความคิด และแสดงออกอย่างเหมาะสม
- สามารถคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์อย่างรอบคอบและสร้างสรรค์
- มองอนาคต อย่างสมเหตุสมผล
- คิดตัดสินใจด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง
- รู้จักรับผิดชอบในความคิดตนเอง

รู้ทันรู้นำสถานการณ์ เข้าใจวิทยาการและกระแสสังคม

- ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รู้จักใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและการสื่อสารต่างๆ
- สามารถวิเคราะห์ข่าว และสถานการณ์ได้อย่างถูกต้อง
- รู้เท่าทันข่าวสาร เหตุการณ์สำคัญ การเปลี่ยนแปลงของโลก

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

การออกแบบกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในการวิจัยมีแนวคิดพื้นฐานมาจากการเรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกัน (Participatory action learning) ซึ่งเป็นวิธีการทำงานเพื่อเสริมพลังอำนาจความเป็นพลเมืองดีที่มีความกระตือรือร้นให้แก่ นักเรียนตามแนวคิดที่ Jarkiewicz (2020) ได้

เสนอไว้ว่าการเรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกันส่งเสริมให้นักเรียนกับครูได้ลงมือทำกิจกรรมด้วยกันทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงกันระหว่างการเรียนรู้และประสบการณ์จากการทำงานร่วมกัน สร้างความ ต้องการมีส่วนร่วมในสังคม ตลอดจนตัดสินใจแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงผลที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง

เมื่อผสมผสานแนวคิดการเรียนรู้แบบลงมือทำ ร่วมกันกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) เป็นการเรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกันกับการวิจัย ปฏิบัติการ (Participatory action learning and action research: PALAR) จะทำให้เกิดแนวทาง ที่นำไปสู่การเสริมสร้างความเปลี่ยนแปลง ความ ร่วมมือกัน และความเป็นประชาธิปไตยในการวิจัย (Wood, 2020) เนื่องจากเปิดโอกาสให้คณะผู้วิจัย ร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องในการทำวิจัยปฏิบัติการมาก ขึ้น ตั้งแต่การวางแผน ดำเนินการตามแผน กำกับ ติดตาม และสะท้อนผลการดำเนินการร่วมกัน ซึ่งความร่วมมือกันจะทำให้เกิดการเรียนรู้และ ความรับผิดชอบร่วมกันต่อผลการดำเนินงาน

ในส่วนกิจกรรมการเรียนรู้ในการวิจัยนั้น คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกและการมี ส่วนร่วมตามแนวคิดการเรียนรู้ของ Wright (2015) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์และ การมีส่วนร่วมตามความเชื่อที่ว่านักเรียนทุกคนมี ความสำคัญเท่าเทียมกัน การเชื่อมโยงความรู้เดิม และประสบการณ์ของนักเรียนเข้ากับเนื้อหาใหม่เป็น การเสริมสร้างพลังให้นักเรียนได้วิเคราะห์สารสนเทศ อธิบาย และสร้างความรู้ เป็นการส่งเสริมให้นักเรียน สร้างความรู้ด้วยวิธีการวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องทาง ภูมิศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ ตลอดจนเป็นการเรียนรู้ที่ให้โอกาสนักเรียนได้เข้าไป มีส่วนร่วมมีร่วมใจปฏิบัติงานโดยนำวิธีคิดวิเคราะห์ ของพวกเขาไปใช้กับสถานการณ์จริงและมีส่วนร่วม ทางประชาธิปไตยเพื่อมุ่งพัฒนาชุมชนและสังคมให้มี ความเท่าเทียมและยุติธรรมมากขึ้น แนวคิดดังกล่าว นี้ นำไปสู่การออกแบบกิจกรรมพัฒนาความเป็น พลเมืองดีในการวิจัยดังรายละเอียดที่จะกล่าวถึง ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษา ผลการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของ นักเรียนในโรงเรียนพื้นที่เสี่ยงภัยจังหวัดชายแดนใต้ โดยมีวัตถุประสงค์ย่อย ได้แก่

(1) เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ความเป็น พลเมืองดีของนักเรียนจากผลสะท้อนการเรียนรู้ ระหว่างทำกิจกรรมสมุดพลเมืองดี

(2) เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมส่งเสริม ความเป็นพลเมืองดีของโรงเรียน

(3) เพื่อวิเคราะห์ผลสะท้อนจากการจัด กิจกรรมพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนใน ภาพรวม

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยใช้การเรียนรู้แบบ ลงมือทำร่วมกันกับวิจัยปฏิบัติการ โดยจำแนก กิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีออกเป็น 2 ส่วน คือ สมุดพลเมืองดีและโครงการส่งเสริม ความเป็นพลเมืองดีของโรงเรียน

กิจกรรมสมุดพลเมืองดี

กิจกรรมสมุดพลเมืองดีมีจุดมุ่งหมายเพื่อ กระตุ้นให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของ ตนเองในฐานะพลเมืองไทยคนหนึ่ง ให้นักเรียน ได้รู้คิด มองเห็นความสำคัญ และเข้าใจแนวทาง ประพฤติตนเป็นพลเมืองดี คณะผู้วิจัยและครูร่วมกัน ออกแบบสมุดกิจกรรมโดยใช้สถานการณ์และ เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ครอบคลุม โรงเรียน ชุมชน และประเทศชาติ เพื่อให้นักเรียนรู้สึกว่ ตนเองเป็นส่วนหนึ่งในสถานการณ์นั้นและสามารถ แสดงออกทางความคิดได้จริง กลุ่มเป้าหมายใน การจัดกิจกรรมสมุดพลเมืองดีเป็นนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 69 คน จากโรงเรียนที่ อาสาสมัครเข้าร่วมวิจัย ประกอบด้วยนักเรียนจาก โรงเรียนบ้านบางขุนทอง 16 คน โรงเรียนบ้านตาบา 15 คน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ฝ่ายประถมศึกษา) 18 คน และโรงเรียนอนุบาล ปัตตานี 20 คน

คณะผู้วิจัยดำเนินการในลักษณะวิจัยกึ่ง ทดลองแบบวัดซ้ำและควบคุมตัวแปรที่อาจมีผล ต่อความตรงในการวิจัย ได้แก่ ภูมิหลังด้านอายุและ การศึกษาของนักเรียน สมุดพลเมืองดีประกอบด้วย กิจกรรม ไปงาน เกม และสื่อการเรียนรู้ โดยกิจกรรม แต่ละวันมุ่งปลูกฝังคุณลักษณะพลเมืองดีแตกต่างกัน เมื่อนักเรียนทำกิจกรรมครบหนึ่งเล่ม นักเรียนจะ

ได้รับการส่งเสริมให้เกิดการรับรู้คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีครบทั้ง 7 ด้านตามกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น การวิจัยมีสมุดพลเมืองดีรวม 4 เล่ม ใช้ระยะเวลา 1-2 เดือน ขึ้นอยู่กับสภาพเงื่อนไขของแต่ละโรงเรียน คณะผู้วิจัยขอยกตัวอย่างสถานการณ์ที่ใช้ในกิจกรรมสมุดพลเมืองดี ดังนี้

กิจกรรมหนังสือเยี่ยมเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักใช้สิ่งของร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะสิ่งของสาธารณะในชีวิตประจำวัน ที่นักเรียนพบเจออย่างหนังสือเยี่ยมเรียน สถานการณ์

เกี่ยวข้องกับการขีดเขียนหนังสือเยี่ยมเรียน โดยนักเรียนต้องแสดงความรู้สึกตนเองต่อเหตุการณ์ว่า หากต้องใช้หนังสือเยี่ยมเรียนเล่มเก่าที่มีรอยขีดเขียน จะรู้สึกอย่างไร การขีดเขียนลงหนังสือเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ พร้อมให้เหตุผลสนับสนุนแนวคิดของนักเรียนเอง คณะผู้วิจัยนำคำตอบของนักเรียนมาวิเคราะห์ผลด้วยการลงรหัสข้อความ และเทียบคะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังตัวอย่างผลที่เกิดขึ้นต่อไปนี้

กิจกรรมหนังสือเยี่ยมเรียน

สถานการณ์

ในวันเปิดภาคเรียนใหม่ นักเรียนดีใจที่จะได้รับหนังสือเยี่ยมเรียนจากคุณครูประจำชั้น นักเรียนได้ยินเสียงเพื่อนคุยกันว่าน่าจะเขียนชื่อ วาดรูป หรือข้อความไว้ในหนังสือแบบเรียน เพื่อให้น้องรุ่นต่อไปรู้ว่าใครเคยเป็นเจ้าของมาก่อน แต่เมื่อนักเรียนได้รับแจกหนังสือแล้ว กลับพบว่าหนังสือแบบเรียนที่ได้มีรอยขีดเขียนฉีกขาด สกปรก และบางหน้าก็ขาดหายไป

จากสถานการณ์ดังกล่าว ขอให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นตามประเด็นคำถามต่อไปนี้

- นักเรียนรู้สึกอย่างไร หากได้รับหนังสือเยี่ยมเรียนที่มีชื่อ วาดรูป หรือข้อความที่รุ่นพี่ก่อนหน้าเขียนทิ้งไว้
- นักเรียนอยากใช้หนังสือที่มีรอยขีดเขียนหรือไม่ เพราะอะไร
- การเขียนชื่อหรือวาดรูปลงในหนังสือเยี่ยมเรียนส่งผลอย่างไรต่อนักเรียนบ้าง
- นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่ กับการขีดเขียนหนังสือเยี่ยมเรียน เพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น
- นักเรียนจะเขียนชื่อหรือวาดรูปลงในหนังสือเยี่ยมเรียนหรือไม่ เพราะอะไร
- หนังสือเยี่ยมเรียนที่มีรอยขีดเขียนและฉีกขาดจะสามารถใช้เรียนได้อีกหรือไม่ แล้วนักเรียนควรทำอย่างไร

เกณฑ์การให้คะแนนจากคำตอบของนักเรียน

1. นักเรียนไม่เห็นด้วยกับการขีดเขียนลงในหนังสือเยี่ยมเรียน
2. นักเรียนให้เหตุผลสนับสนุนความคิดที่ว่าไม่ควรขีดเขียนลงในหนังสือเยี่ยมเรียน
3. นักเรียนบอกผลกระทบจากการขีดเขียนลงในหนังสือเยี่ยมเรียนที่เกิดขึ้นต่อตนเอง
4. นักเรียนบอกผลกระทบจากการขีดเขียนลงในหนังสือเยี่ยมเรียนที่เกิดขึ้นต่อผู้อื่น
5. คำตอบของนักเรียนแสดงให้เห็นถึงจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสมบัติสาธารณะ

เกณฑ์การประเมิน

1 คะแนน	2 คะแนน	3 คะแนน	4 คะแนน	5 คะแนน
คำตอบของนักเรียนสอดคล้องตามเกณฑ์ 1 ข้อ	คำตอบของนักเรียนสอดคล้องตามเกณฑ์ 2 ข้อ	คำตอบของนักเรียนสอดคล้องตามเกณฑ์ 3 ข้อ	คำตอบของนักเรียนสอดคล้องตามเกณฑ์ 4 ข้อ	คำตอบของนักเรียนสอดคล้องตามเกณฑ์ 5 ข้อ

ผลการประเมินกิจกรรมหนังสือพิมพ์

เกณฑ์การพิจารณา	ร้อยละ		ร้อยละ (จำนวน) ตามระดับคะแนน					
	n	%	0	1	2	3	4	5
1. รู้สึกไม่เห็นด้วยกับการขีดเขียนลงในหนังสือพิมพ์	68	98.55	0.00	1.45	13.04	5.80	7.25	72.46
2. ให้เหตุผลสนับสนุนว่าทำไมไม่ควรขีดเขียนลงในหนังสือพิมพ์	58	84.06	(0)	(1)	(9)	(4)	(5)	(50)
3. บอกผลกระทบของการขีดเขียนลงในหนังสือพิมพ์ต่อตนเองได้	59	85.51						
4. บอกผลกระทบของการขีดเขียนลงในหนังสือพิมพ์ต่อผู้อื่นได้	59	85.51						
5. คำตอบแสดงถึงจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสมบัติสาธารณะ	57	82.61						

หมายเหตุ: มีการวิเคราะห์จำนวนร้อยละคำตอบนักเรียนจำแนกตามเกณฑ์พิจารณา และวิเคราะห์จำนวนร้อยละจำแนกตามระดับคะแนน

หลังจากนักเรียนทำสมุดพลเมืองดีเสร็จหนึ่งเล่ม นักเรียนจะเขียนสะท้อนผลการเรียนรู้ว่าภายในช่วงเวลาที่ทำสมุดพลเมืองดีนั้น นักเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีจากกิจกรรมที่ทำ คณะผู้วิจัยนำผลสะท้อนการเรียนรู้ของนักเรียนมาลงรหัสและให้คะแนนด้วยเกณฑ์รูบรีคส์ 5 ระดับ ในขั้นตอนนี้มีผู้ให้คะแนน 2 คน มีการตรวจสอบความสอดคล้องของคะแนนด้วยค่าความสัมพันธ์ Pearson's coefficient และเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนจากการทำสมุดแต่ละเล่มในลักษณะการวัดซ้ำด้วย One-Way Repeated Measure ANOVA

โครงการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของโรงเรียน

สำหรับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีด้วยกิจกรรมของโรงเรียน มีกลุ่มเป้าหมายเป็นโรงเรียนที่อาสาสมัครเข้าร่วมวิจัย 7 โรงเรียน คือ 1) โรงเรียนบ้านเกาะสะท้อน 2) โรงเรียนบ้านตาบา 3) โรงเรียนบ้านท่าบ่อ 4) โรงเรียนบ้านบางขุนทอง 5) โรงเรียนบ้านคูขึ่งป่าแย 6) โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ฝ่ายประถมศึกษา) และ 7) โรงเรียนอนุบาลปัตตานี คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยในลักษณะลงมือทำร่วมกันและวิจัยปฏิบัติการ เปิดโอกาสให้ครูและผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียนจัดกิจกรรมโครงการในรายวิชาที่สอนหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อสร้าง

จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียน โดยครูผู้รับผิดชอบจะนำประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นแนวคิดจัดกิจกรรมและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน ร่วมกันวางแผนพัฒนาผู้เรียน ออกแบบกิจกรรม และสร้างเครื่องมือติดตามผู้เรียน

กิจกรรมโครงการของโรงเรียนมีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนหลายระดับชั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะกิจกรรมและความเหมาะสมด้านการจัดการของโรงเรียน โดยมีเวลาจัดโครงการเป็นระยะเวลา 1 ปี หลังจากได้ดำเนินการบรรลุตามแผนที่กำหนดไว้ คณะผู้วิจัยและครูร่วมกันสรุปผลการจัดกิจกรรมในรูปแบบเวทีสัมมนา เปิดโอกาสให้ครูและผู้เกี่ยวข้องได้นำเสนอผลหรือความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนที่เกิดขึ้น นำเสนอปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องในอนาคต การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาและการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยนี้ ประกอบด้วยผลวิจัยสำคัญ 3 ส่วนตามขั้นตอนดำเนินการวิจัย ได้แก่ ผลการจัดกิจกรรมสมุดพลเมืองดี ผลการจัด

กิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของโรงเรียน
เครือข่ายวิจัย และผลสะท้อนจากการพัฒนานักเรียน

ผลการจัดกิจกรรมสมุดพลเมืองดี

คณะผู้วิจัยได้นำผลสะท้อนการเรียนรู้
ของนักเรียนหลังจากทำสมุดพลเมืองดีทั้ง 4 เล่มมา
ลงรหัสและเทียบค่าคะแนน ในขั้นตอนนี้มีผู้ให้
คะแนน 2 คน เพื่อความถูกต้องแม่นยำ และมีกร
ตรวจสอบความสอดคล้องกันระหว่างคะแนนด้วย
ค่าความสัมพันธ์ Pearson's coefficient ผลการ
วิเคราะห์พบว่าคะแนนจากผู้ประเมินทั้งสองคน
มีความสัมพันธ์กันสูง ($r = .940, p < .001$) จากนั้น
คณะผู้วิจัยได้นำคะแนนที่ได้มาคำนวณค่าเฉลี่ย
เพื่อเป็นภาพรวมการรับรู้ความเป็นพลเมืองดี
ของนักเรียนจากการทำสมุดพลเมืองดีแต่ละเล่ม
นักเรียนหนึ่งคนจะมีคะแนนเฉลี่ย 4 ค่า ตามจำนวน

ตาราง 1

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำภายในบุคคล

Source	df	MS	F	p	η^2	Sphericity Assumed	Greenhouse- Geisser
civic	3	7.909	24.439	<.001	0.264	<.001	<.001
Error (civic)	182.464	0.362					

Mauchly's $W = .808, \chi^2 (5) = 14.205, p = .014,$

ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ความเป็น
พลเมืองดีระหว่างการวัดซ้ำรายคู่หลังจากที่พบว่า
คะแนนจากการวัดซ้ำมีความแตกต่างกัน พบว่า
ค่าเฉลี่ยคะแนนการรับรู้ความเป็นพลเมืองดีของ
นักเรียนจากการวัดครั้งที่ 3 (T3) และครั้งที่ 4 (T4)
สูงกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนจากการวัดครั้งที่ 1 (T1) และ

ตาราง 2

ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ความเป็นพลเมืองดีระหว่างการวัดซ้ำ

Civic (Time)	M	SE	Compare	Mean		
				difference	SE	p
T1	2.123	.090	T3 vs. T1	.326*	.110	.025
T2	2.174	.065	T4 vs. T1	.739*	.099	<.001
T3	2.449	.059	T3 vs. T2	.275*	.089	.017
T4	2.862	.079	T4 vs. T2	.688*	.100	<.001
			T4 vs. T3	.413*	.078	<.001

สมุดพลเมืองดี คณะผู้วิจัยได้เปรียบเทียบความ
แตกต่างของคะแนนดังกล่าวด้วยการวิเคราะห์
One-Way Repeated Measure ANOVA

ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการ
วิเคราะห์แบบวัดซ้ำด้วย Mauchly's test พบว่า ค่า
ความแปรปรวนของการวัดแต่ละครั้งมีขนาดไม่
เท่ากัน ($\chi^2 (5) = 14.205, p = .014$) คณะผู้วิจัยจึง
ใช้เทคนิคการปรับแก้การประมาณค่าด้วยวิธี
Greenhouse-Geisser ผลการเปรียบเทียบความ
แตกต่างระหว่างคะแนนการรับรู้ความเป็นพลเมืองดี
ของนักเรียนจากการวัดซ้ำ 4 ครั้ง พบว่า ค่าเฉลี่ย
ของคะแนนมีความแตกต่างกันระหว่างการวัดซ้ำ
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีขนาด
อิทธิพลมากตามเกณฑ์ของ Cohen [$F(3, 182.464)$
 $= 24.439, p < .001, \eta^2 = .264$] ดังตาราง 1

ครั้งที่ 2 (T2) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
และ .01 ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยคะแนนการรับรู้ความ
เป็นพลเมืองดีของนักเรียนจากการวัดครั้งที่ 4 (T4)
สูงกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนจากการวัดครั้งที่ 3 (T3)
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังผลการ
วิเคราะห์ในตาราง 2

ผลการเปรียบเทียบคะแนนการรับรู้ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนจากการวัดซ้ำสรุปได้ว่าการใช้กิจกรรมสมุดพลเมืองดีส่งเสริมให้นักเรียนรับรู้คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากขึ้น ในช่วงเริ่มต้นสองสัปดาห์แรกอาจจะยังไม่เห็นความแตกต่างการรับรู้ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนได้ชัดเจน คะแนนครั้งที่ 1 (T1) กับคะแนนครั้งที่ 2 (T2) ยังไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อนักเรียนร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในครั้งที่ 3 (T3) และครั้งที่ 4 (T4) นักเรียนมีการรับรู้ความเป็นพลเมืองดีสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังภาพประกอบ 2

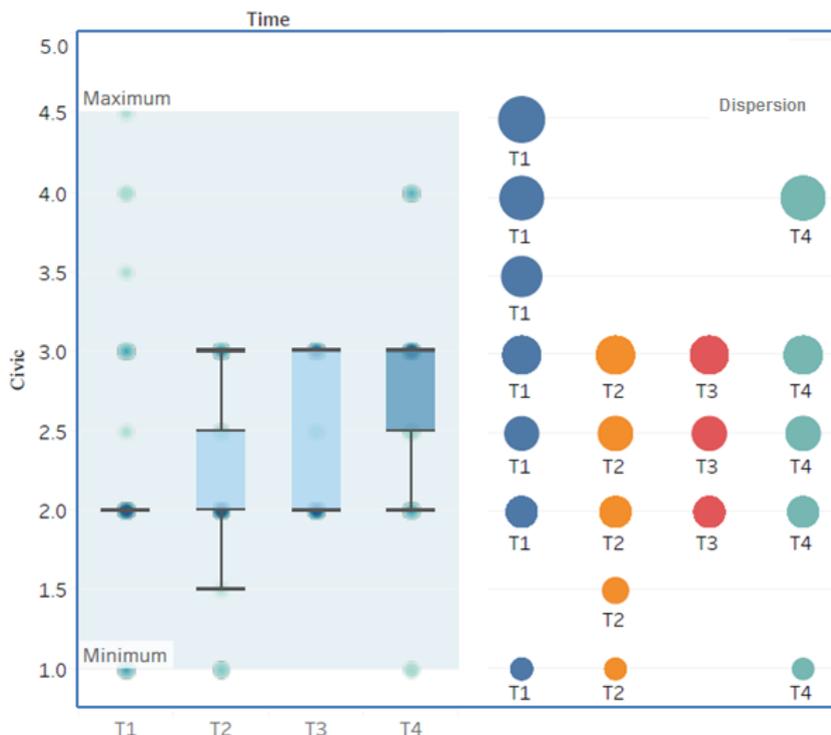
ผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของโรงเรียนเครือข่ายวิจัย

สำหรับกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของโรงเรียน คณะผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ครูและผู้เกี่ยวข้องจัดโครงการพัฒนานักเรียน กำหนด

ประเด็น ออกแบบกิจกรรม ดำเนินการ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีสัมมนาโรงเรียนเครือข่ายวิจัย เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องเวลาและสภาพอากาศ ทำให้มีโรงเรียนดำเนินการเสร็จสิ้นเพียง 4 โรงเรียนเท่านั้น และเป็นการต่อยอดโครงการเดิมที่มีอยู่เดิมในโรงเรียน จากการวิเคราะห์การดำเนินการและผลที่เกิดขึ้นในภาพรวม พบว่า โครงการของโรงเรียนมีจุดเน้นความเป็นพลเมืองดีแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นความรับผิดชอบตนเอง ประชาธิปไตยในโรงเรียน และการแสวงหาความรู้ ผลการจัดโครงการในภาพรวม พบว่าการดำเนินการของโรงเรียนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยนักเรียนได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และมีส่วนจัดกิจกรรมร่วมกับครูทุกชั้นตอน อย่างไรก็ตาม ทางโรงเรียนยังเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อยดังบทสรุปในตาราง 3

ภาพประกอบ 2

การกระจายของคะแนนการรับรู้ความเป็นพลเมืองดี (Civic) ของนักเรียนตามช่วงเวลาการวัด (Time)

ตาราง 3

โครงการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของโรงเรียนเครือข่ายวิจัย

โครงการ	จุดมุ่งหมาย	ลักษณะกิจกรรม	วิธีประเมิน	ผลลัพธ์
ปรับพฤติกรรม การไม่ส่งงาน ของนักเรียน (โรงเรียนบ้าน ท่านบ)	เพื่อฝึกความ รับผิดชอบหน้าที่ ตนเองในฐานะ นักเรียน เริ่มต้นจาก การทำงานส่งตามที่ได้รับมอบหมาย	ครูวิเคราะห์สาเหตุ ปัญหานักเรียนไม่ส่ง งานโดยร่วมมือกับ ผู้ปกครองนักเรียน จากนั้นจัดระบบกำกับ ติดตามนักเรียนและ กิจกรรมปลูกฝังเจตคติ นักเรียน	สังเกตพฤติกรรม ของนักเรียน และ สอบถาม ผู้เกี่ยวข้อง	นักเรียนมีความ รับผิดชอบมากขึ้นเมื่อ พิจารณาจากการส่ง งานที่ได้รับมอบหมาย นอกจากนี้ผู้ปกครอง ยังมีส่วนร่วมกำกับ ติดตามการเรียนรู้ของ บุตรหลาน
ห้องสมุดเพื่อ การส่งเสริมให้ นักเรียนเป็น พลเมืองดี (โรงเรียน บางขุนทอง)	เพื่อพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ด้านพลเมือง ศึกษาภายใน โรงเรียน ปลูกฝัง ค่านิยมในการ ทำงานร่วมกับผู้อื่น การมีจิตอาสา และ การเป็นผู้แสวงหา ความรู้อยู่เสมอ	ครูร่วมกับนักเรียน วางแผนและจัดทำสื่อ การเรียนรู้เกี่ยวกับ พลเมืองในห้องสมุด โรงเรียน โดยให้ นักเรียนแสดงความ คิดเห็น มีส่วนตัดสินใจ ศึกษาค้นคว้า มีส่วน ร่วมในการทำงานทุก ขั้นตอน	สังเกตพฤติกรรม ในชั้นเรียน ประเมินการ ทำงานกลุ่ม และ สังเกตความมุ่งมั่น ในการทำงาน	นักเรียนให้ความ ร่วมมือทำงานจิตอาสา มากขึ้น ทั้งนำเสนอ ความคิด และการลง มือปฏิบัติ นักเรียน ทำงานร่วมกันเป็นทีม ได้ และมุ่งมั่นในการ ทำงานให้สำเร็จ
รัฐบาลเด็ก (โรงเรียนบ้าน เกาะสะท้อน)	เพื่อให้เด็กเกิด การเรียนรู้เรื่อง ระบอบ ประชาธิปไตยใน โรงเรียน รู้จัก วางแผนการทำงาน เคารพสิทธิของผู้อื่น และมีความมุ่งมั่นใน การทำงานให้ ประสบผลสำเร็จ	ครูจัดกิจกรรมเลือกตั้ง นายกสภานักเรียน ให้ นักเรียนจัดตั้งพรรค วางแผนนโยบายแบบ เน้นแก้ปัญหาใน โรงเรียน ฝึกแถลง นโยบายและหาเสียง ลงคะแนนเสียง เลือกตั้ง	ประเมิน ความสามารถใน ทำงาน การคิด แก้ปัญหา	นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เรื่องประชาธิปไตย รู้จักวางแผนการ ทำงานจนสำเร็จ มองเห็นปัญหาที่ เกิดขึ้นและวิเคราะห์ สาเหตุเพื่อแก้ปัญหา อย่างถูกต้องได้
การส่งเสริม ประชาธิปไตย ในโรงเรียน (โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์)	เพื่อเสริมสร้าง เจตคติที่ดีต่อการ ปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์เป็น ประมุข เข้าใจสิทธิ เสรีภาพ	จัดกิจกรรมบูรณาการ โดยสอดแทรกความรู้ ความเข้าใจเรื่อง ประชาธิปไตยในชั้น เรียน ร่วมกับกิจกรรม ของสภานักเรียน ไม่ ว่าจะเป็นเลือกตั้ง	สังเกตพฤติกรรม ของนักเรียน การ มีส่วนร่วมทำ กิจกรรมของ โรงเรียน ประเมิน พฤติกรรมความ เสียสละด้วยแบบ	กิจกรรมที่จัดขึ้นช่วย ปลูกฝังให้นักเรียนกล้า แสดงออกทาง ความคิดและการ กระทำอย่างเหมาะสม นักเรียนรู้จักใช้สิทธิ์ ของตนเองในฐานะ

ตาราง 3 (ต่อ)

โครงการ	จุดมุ่งหมาย	ลักษณะกิจกรรม	วิธีประเมิน	ผลลัพธ์
	ความเสมอภาคในสังคมในฐานะพลเมือง รวมถึงมีความรับผิดชอบต่อสังคมโรงเรียน	การจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียน การรักษาระเบียบวินัยและการอยู่ร่วมกันในโรงเรียน	ประเมินพฤติกรรม	สมาชิกคนหนึ่งของโรงเรียน รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม

ผลสะท้อนจากการพัฒนานักเรียน

ในการศึกษาผลการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปผลการดำเนินงาน โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน คือ (1) ผลการใช้กิจกรรมสมุดพลเมืองดีในภาพรวม (2) ผลการจัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของทางโรงเรียน (3) ความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนตามคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี และ (4) แนวทางพัฒนาความเป็นพลเมืองดีอย่างยั่งยืน

ผลการใช้กิจกรรมสมุดพลเมืองดีในภาพรวม

ครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่านักเรียนได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากขึ้นจากการทำกิจกรรมสมุดพลเมืองดี โดยนักเรียนรู้จักความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้จักหน้าที่ และรู้จักตนเอง ทั้งนี้การทำกิจกรรมให้สำเร็จขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบต่อของนักเรียนและการมีครูคอยเป็นผู้นำอภิปรายในชั้นเรียน

นักเรียนได้พัฒนาการเป็นพลเมืองดี และรู้จักตนเองมากขึ้น...ครู ก-โรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา

มีส่วนช่วยมาก ทำให้นักเรียนที่ไม่รับผิดชอบต่อ มีความรับผิดชอบต่อมากขึ้น...ครู ค-โรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา

เป็นเพราะในกิจกรรมที่อยู่ในสมุดได้สะท้อนความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน...ครู ฉ-โรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา

มีส่วนเป็นอย่างมาก เพราะในสมุดมีตัวอย่างการปลูกฝังการเป็นพลเมืองดี ครูต้องนำ

เด็กคุยในชั้นเรียน เด็กเขาจะเข้าใจมากขึ้น...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

1. ผลการจัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของโรงเรียน

กิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นช่วยพัฒนาความเป็นพลเมืองดีหลายด้านไม่ว่าจะเป็นความกล้าคิดกล้าแสดงออกในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความมีระเบียบวินัย เคารพกฎระเบียบข้อบังคับของสังคม มีจิตสาธารณะ รู้จักทำงานเพื่อส่วนรวม

ส่วนตัวมองว่าพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมโรงเรียน..นักเรียนทุกคนอยู่ในวิถีประชาธิปไตย จะทำให้เกิดบริบทความเป็นผู้นำผู้ตาม นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงเรื่องความกล้าแสดงออกมาก...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา

ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อมากที่สุด...ครู ง-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

พฤติกรรมที่นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือ การมีระเบียบวินัย นักเรียนรู้จักกฎเกณฑ์ ข้อบังคับและปฏิบัติ รู้จักรับผิดชอบต่อมากขึ้น...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

2. ความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนตามกรอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

2.1 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ปฏิบัติดี และพึงตนเอง

ครูส่วนใหญ่มองว่านักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ทำงานที่ได้รับมอบหมาย และเห็นความสำคัญในหน้าที่มากขึ้น ในขณะที่ครู

บางส่วนมองว่านักเรียนยังมีความเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมน้อย

นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงได้มาก เพราะนักเรียนได้ทำตามทีครุมอบหมาย...ครู จ-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ มีความตระหนักในการเป็นนักเรียนมากที่สุด...ครู ฉ-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

บางส่วนมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่มากขึ้น...ครู จ-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

2.2 มีจิตสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม

ครูส่วนใหญ่เห็นว่านักเรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยนักเรียนมีจิตสาธารณะ รู้จักช่วยงานโรงเรียน รู้จักแบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกันมากขึ้น

นักเรียนจะแบ่งปันความช่วยเหลือมากขึ้น...ครู ง-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

พอเรากระตุ้นให้เด็กทำกิจกรรมก็เหมือนเราสอน นักเรียนก็มีน้ำใจช่วยเหลือ...ครู จ-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

สังเกตว่านักเรียนทำงานแบบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

2.3 รู้จักสิทธิและหน้าที่ เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงด้านการรู้จักสิทธิและหน้าที่ เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนพบว่านักเรียนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตัวเองมากขึ้น เคารพกฎระเบียบของโรงเรียน รู้จักสิทธิผู้อื่น และเข้าใจการเป็นพลเมืองดีตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย

กิจกรรมในสมุดช่วยให้นักเรียนรู้จักสิทธิและหน้าที่เพิ่มขึ้น...ครู จ-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

มีการเปลี่ยนแปลงนะ เด็กรู้หน้าที่ตัวเอง รับรู้เรื่องประชาธิปไตย...ครู ค-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

นักเรียนรู้จักเคารพคนอื่น มีวินัย และปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

2.4 ยอมรับความแตกต่าง สรรค์สร้างสิ่งดีงามในสังคมพหุวัฒนธรรม

ผลการสนทนากลุ่มสรุปได้ว่านักเรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยเฉพาะการยอมรับความแตกต่างในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างในด้านฐานะหรือศาสนา ครูได้พยายามสอนให้นักเรียนเข้าใจและยอมรับความแตกต่าง โดยใช้สมุดพลเมืองดีเป็นสื่อ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

มีการยอมรับการมีส่วนร่วมอยู่ในสังคมมากขึ้น...ครู ง-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

นักเรียนยอมรับความแตกต่างมากขึ้น จะได้อยู่ร่วมกันในสังคม ในโรงเรียน...ครู จ-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

การใช้สมุดเป็นสื่อทำให้นักเรียนค่อย ๆ ยอมรับความแตกต่างกัน...ครู ฉ-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

เข้าใจในหน้าที่ และการปฏิบัติตนกับเพื่อนหรือคนต่างศาสนามากขึ้น...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

2.5 ยึดมั่นศีลธรรมในจิตใจ ดำรงความเป็นไทยอย่างสากล

ผลการวิเคราะห์พบว่านักเรียนมีความเปลี่ยนแปลงหลายระดับ นักเรียนบางคนสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ โดยรู้จักการใช้ชีวิตตามความเป็นไทย มีศีลธรรมในใจ สังเกตได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมา เช่น การพูดจา การแสดงความคิดเห็น การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่บัญญัติไว้

นักเรียนก็ได้รู้จักการใช้ชีวิตแบบไทย เด็กบางคนก็เป็นแบบอย่างที่ดีได้นะ...ครู ก-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

เด็กน่าจะมีศีลธรรมและจริยธรรมสูงขึ้นนะ สังเกตค่อนข้างยาก แต่เราได้หล่อหลอมเด็ก อบรมเขาแล้ว ก็เชื่อว่าน่าจะมีผลดี...ครู ฉ-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

นักเรียนมีศีลธรรมเพิ่มขึ้นแหละ เพราะเวลาที่ทำกิจกรรมเห็นเด็กพูด เด็กแสดง

ความคิดในทางที่ดี เปลี่ยนไป...ครู จ-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

เชื่อว่าต้องมีศีลธรรมมากขึ้นแน่นอน เห็นจากการปฏิบัติตามหลักศาสนามากขึ้น...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

2.6 คิดแบบพลเมืองดี มีอิสระเสรี อย่างปัญญาชน

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครู เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในด้านนี้ พบว่า นักเรียนเริ่มมีความคิดเป็นของตัวเอง สามารถแสดงความคิดเห็นของตัวเองได้ รู้จักมองในสิ่งที่ดี คิดบวก แต่ครูก็ยังต้องคอยกระตุ้นและชี้แนะให้นักเรียนก่อน

มีการเปลี่ยนแปลงนะ แต่มองยาก เหมือนกัน ดูเวลาคิดที่เค้าคิดแล้วก็น่าจะใช้...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

นักเรียนมีความคิดอยากทำความดีมากขึ้น ก็ไม่น่าเชื่อเหมือนกัน แต่เวลาสอนก็มีการพูดถึงเรื่องความดีงาม มองในสิ่งที่ดี แต่ครูก็ต้องนำนะ สอนให้เค้าคิด...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

2.7 รู้ทันรู้นำสถานการณ์ เข้าใจวิทยาการ และกระแสสังคม

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครู เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงด้านรู้ทันรู้นำสถานการณ์ เข้าใจวิทยาการและกระแสสังคม พบว่า นักเรียนมีความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นโดยรู้จักติดตามข่าวสารที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง สามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข่าวสารบ้านเมือง หรือประเด็นในชุมชน นักเรียนให้ความสนใจติดตามมากขึ้น แต่ครูบางส่วนมองว่าคุณลักษณะนี้อาจเกิดขึ้นยากสำหรับเด็กเล็ก

นักเรียนรู้ทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดีขึ้น ติดตามข่าวสาร พูดอะไรใหม่ก็รู้เรื่องนะ...ครู ก-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

มีทักษะดีขึ้น เด็กมีความรู้ มีความสามารถที่จะค้นคว้าหาความรู้ ใช้อินเทอร์เน็ต...ครู ง-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

เด็กก็มีทักษะที่จะคิดหาคำตอบ แล้วก็รู้ว่าตอนนี้มีอะไรเกิดขึ้น เรื่องอะไรที่ดังเป็นข่าว เค้าก็จะพูดๆ กัน...ครู ฉ-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

นักเรียนรู้เรื่องรอบตัว บางทีก็เรื่องในชุมชน แสดงว่ากำลังสนใจสิ่งที่เกิดขึ้น...ครู จ-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

ที่โรงเรียนยังมีการเปลี่ยนแปลงน้อยนะ บางทีก็ยากกับเด็กเล็ก ๆ...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

3. แนวทางพัฒนาความเป็นพลเมืองดี อย่างยั่งยืน

ผลการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยอย่างยั่งยืน พบว่า ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีให้แก่เด็กนักเรียนอย่างยั่งยืนนั้น ควรมีการปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีขั้นพื้นฐานให้แก่เด็กนักเรียนก่อน ไม่ว่าจะเป็นการสอนให้รู้จักความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสิทธิของตนเอง การปลูกฝังเรื่องความกล้าแสดงออกในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคมประชาธิปไตย การสอนให้รู้จักคิดพึ่งตนเองก่อนที่จะขอความช่วยเหลือผู้อื่น อย่างไรก็ตาม ควรคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผู้เรียนโดยเฉพาะปัจจัยด้านครอบครัว พ่อแม่ ผู้ปกครองควรเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาผู้เรียนมากขึ้น รวมถึงครูผู้สอนควรร่วมมือกันพัฒนาผู้เรียนโดยยึดจากแนวทางคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้

การพัฒนาแนวทางความเป็นพลเมืองดี ต้องอาศัยแนวความคิดพึ่งตนเอง โดยนักเรียนเพื่อ นักเรียน โดยให้ครูคอยเป็นที่ปรึกษาให้การชี้แนะ สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ตามวิถีประชาธิปไตยได้...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

คิดว่าควรปลูกฝังให้เด็กมีจิตใต้สำนึก โดยให้รู้จักหน้าที่และบทบาทของตนเองก่อน เพื่อจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาพฤติกรรมอื่น ๆ ตามมา...ครู ง-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

ยึดตามแนวทางตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้เลย แต่ครูจะต้องมานั่งคุยกันว่าจะทำอย่างไร...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดปัตตานี

นักเรียนที่มีปัญหาทางครอบครัว มักจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมยาก ทำให้ยากแก่การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เนื่องจากนักเรียนได้รับ

กระทบกระเทือนทางด้านจิตใจมาก คิดว่าพ่อแม่หรือผู้ปกครองก็ควรเข้ามามีบทบาทมากกว่าที่เป็นอยู่...ครู ข-โรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา

อภิปรายผล

ผลการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียนพบว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้และได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการรับรู้คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนที่สูงขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมสมุดพลเมืองดี การที่นักเรียนสามารถสะท้อนผลการเรียนรู้หลังทำกิจกรรมแสดงให้เห็นว่าพวกเขาเรียนรู้และตระหนักถึงความเป็นพลเมืองดีซึ่งคะแนนของนักเรียนแตกต่างกันดังจะเห็นได้จากผลการวัดครั้งที่ 3 (T3) และครั้งที่ 4 (T4) ที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผลการวัดครั้งที่ 1 (T1) และครั้งที่ 2 (T2) รวมถึงผลการวัดครั้งที่ 4 (T4) ก็มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผลการวัดครั้งที่ 3 (T3) ผลวิจัยส่วนนี้สอดคล้องกับผลการจัดกิจกรรมโครงการของโรงเรียนที่พบว่านักเรียนได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นความกล้าคิด กล้าแสดงออกในฐานะพลเมือง การรู้จักรับผิดชอบตนเอง ความมีระเบียบวินัย การประพฤติตนตามระเบียบของโรงเรียน และการรู้จักทำงานช่วยเหลือผู้อื่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกันครั้งนี้ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการรับรู้และมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากขึ้น

ผลวิจัยที่พบว่านักเรียนรับรู้ความเป็นพลเมืองดีมากขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมสมุดพลเมืองดีนั้น คณะผู้วิจัยยังไม่สามารถสรุปได้ว่าความเปลี่ยนแปลงทั้งหมดเป็นผลมาจากกิจกรรมที่จัดขึ้น เนื่องจากแบบแผนวิจัยที่ใช้ยังเป็นการวิจัยกึ่งทดลองซึ่งมีข้อจำกัดเรื่องการสุ่มและการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อน อย่างไรก็ตาม ผลวิจัยในภาพรวมก็แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมสมุดพลเมืองดีซึ่งออกแบบกิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกันสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นพลเมืองดีได้จริงในโรงเรียน โดยทำให้นักเรียนและครูเกิดความร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมจนประสบผลสำเร็จ การใช้สมุดพลเมืองดีซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม

ใบงาน และเกมส่งเสริมให้นักเรียนคิดและอภิปรายร่วมกับครูในชั้นเรียนถึงสถานการณ์ปัญหาความเป็นพลเมืองดี เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชน ชาวสารบ้านเมือง และความรู้รอบตัว กิจกรรมสมุดพลเมืองดีเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศให้นักเรียนและครูเกิดความรู้สึกผูกพันกับกิจกรรมร่วมมือกันทำกิจกรรมทุกขั้นตอน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกันที่จะส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย (Wright, 2015; Zuber-Skerritt, 2018; Wood, 2020; Jarkiewicz, 2020) กระบวนการดังกล่าวจึงช่วยพัฒนาให้นักเรียนเกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งการรับรู้และพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี

เมื่อพิจารณาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนจากผลวิจัยไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ความเป็นพลเมืองดีหรือพฤติกรรมที่เกิดจากการจัดโครงการของโรงเรียนพบว่าพฤติกรรมดังกล่าวล้วนเป็นคุณลักษณะพลเมืองดีขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อตนเอง การรู้จักเคารพกฎระเบียบของโรงเรียนและสังคม ความเที่ยงธรรม ความซื่อสัตย์ ความมีวินัยต่อตนเอง และการเคารพผู้อื่น (Westheimer & Kahne, 2002, 2004; Westheimer, 2015; Greenstein, 2012) ทั้งนี้ ความรับผิดชอบต่อตนเองเป็นคุณลักษณะสำคัญประการแรกที่มีการส่งเสริมให้เกิดขึ้นตามกรอบแนวคิดการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี การรับรู้คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีถือเป็นพฤติกรรมทางความคิดที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองและพลโลกในศตวรรษที่ 21 การสะท้อนผลการเรียนรู้ของนักเรียนแสดงให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ กระบวนการเจตคติและค่านิยมของนักเรียน (Binkley et al., 2012) คุณลักษณะดังกล่าวนี้จะนำไปสู่พฤติกรรมพลเมืองดีระดับสูงต่อไปโดยเฉพาะการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วมและมีจิตสำนึกความเป็นธรรมในสังคม การเริ่มปลูกฝังความรับผิดชอบต่อแก่นักเรียนจึงนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

การดำเนินการจัดกิจกรรมความเป็นพลเมืองดีในครั้งนี้นอกจากจะส่งเสริมให้เกิดการ

เรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียนแล้ว คณะผู้วิจัยยังส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียน โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนดำเนินการ และติดตามผลการพัฒนาด้วย เพื่อให้การดำเนินการเกิดความสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนเป็นการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองของโรงเรียนที่ผ่านมา ซึ่งพบว่านโยบายพัฒนาความเป็นพลเมืองดีที่ผู้บริหารโรงเรียนกำหนดขึ้นกับการปฏิบัติหน้าที่ของครูผู้สอนขาดความสอดคล้องกัน (Nitjarunkul, et al, 2017) อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลาทำให้งิจกรรมที่จัดขึ้นอยู่บนพื้นฐานประเด็นปัญหาภายในโรงเรียนเท่านั้น ยังไม่ได้ใช้ปัญหาในชุมชนเป็นฐานพัฒนานักเรียน และยังไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องภายนอกเข้ามามีส่วนจัดกิจกรรมตามลักษณะกิจกรรมพัฒนาความเป็นพลเมืองดีที่ควรจะเป็นตามแนวคิดที่นักวิชาการได้มีการเสนอไว้ (Thewanarumitkul, 2009; Niranthawee, 2005)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 กรอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่คณะผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนได้ แต่การนำไปใช้จำเป็นต้องคำนึงถึงความสอดคล้องของคุณลักษณะกับจุดมุ่งเน้นของโรงเรียนและชุมชน ความยากง่ายของพฤติกรรมกับพัฒนาการของนักเรียนแต่ละวัย นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการปลูกฝังในชีวิตประจำวัน เช่น การอบรมสั่งสอนในชั้นเรียน การประพฤติตนเป็นแบบอย่างของครู และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เด็กนักเรียนซึมซับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีอย่างต่อเนื่องทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

1.2 ผลวิจัยพบว่าความรับผิดชอบต่อก่อนตนเองเป็นพฤติกรรมที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายภายในระยะเวลาจำกัด การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีจึงควรให้ความสำคัญกับความ

รับผิดชอบต่อก่อนตนเองก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อจะเป็นพฤติกรรมสำคัญที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ซับซ้อนต่อไป

1.3 จากผลวิจัยจะเห็นว่านักเรียนสามารถรับรู้คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีได้มากขึ้นจากการทำกิจกรรมสมมุติพลเมืองดีอย่างต่อเนื่อง การออกแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีจึงควรคำนึงถึงความต่อเนื่องสม่ำเสมอของกิจกรรม เพราะจะช่วยให้เด็กนักเรียนซึมซับถึงคุณลักษณะที่มุ่งปลูกฝัง เกิดการเรียนรู้ ตลอดจนทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างเหมาะสมได้

1.4 การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีภายใต้แนวคิดการเรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกันสามารถทำได้หลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเสริมในรายวิชาหรือกิจกรรมพิเศษของโรงเรียน โดยครูและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องกำหนดคุณลักษณะเป้าหมายอย่างชัดเจน และออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดร่วมมือกันระหว่างนักเรียนและครู ทั้งนี้ กิจกรรมสมมุติพลเมืองดีเป็นเพียงตัวอย่างกิจกรรมหนึ่งที่สามารถจัดได้จริงในโรงเรียน อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมลักษณะนี้จำเป็นต้องพิจารณาทักษะการคิดและภาษาของนักเรียน ด้วยการให้นักเรียนทำกิจกรรมตามลำพังไม่อาจนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนานักเรียนได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบลงมือทำร่วมกันในการวิจัยครั้งนี้เน้นส่งเสริมให้นักเรียนและครูได้ทำงานร่วมกัน แต่ยังไม่เปิดโอกาสให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมมาก เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องเวลาวิจัยและแผนการดำเนินงานของโรงเรียนที่ไม่สอดคล้องกัน การวิจัยครั้งต่อไปควรพิจารณาข้อจำกัดดังกล่าวเพื่อจะส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้น รวมถึงปรับรูปแบบกิจกรรมบางส่วนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนความคิด ตัวอย่างเช่น ออกแบบกิจกรรมให้พ่อแม่ร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมสมมุติพลเมืองดีกับนักเรียนที่บ้านแล้วนำผลที่ได้มาอภิปรายในชั้นเรียน หรือส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมสะท้อนผลหลังทำสมมุติพลเมืองดีเสร็จในแต่ละสัปดาห์ที่โรงเรียน เป็นต้น

2.2 ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งพัฒนาและติดตามผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนในภาพรวมเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ที่ตั้งโรงเรียน แนวคิดการจัดการศึกษาของโรงเรียน รูปแบบการเลี้ยงดูของครอบครัว ภาษา และวัฒนธรรม

การศึกษาปัจจัยดังกล่าวเพิ่มเติมในอนาคตจะช่วยสร้างองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องนี้ โดยเฉพาะกระบวนการปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของเด็กในพื้นที่พหุวัฒนธรรมภาคใต้ที่ยังคงขาดองค์ความรู้และข้อมูลอ้างอิงสำหรับใช้เป็นฐานพัฒนาต่อไปได้

References

- Binkley, M. and et.al (2012). Defining twenty-first century skills. *Assessment and teaching of 21st century skills*, P. Griffin et al (eds). Springer.
- Greenstein, L. (2012). *Assessing 21st century skills: A guide to evaluating mastery and authentic learning*. Sage.
- Jarkiewicz, A. (2020). Using participatory action learning to empower the active citizenship of young people. *Action Learning: Research and Practice*, 17(1), 72–83.
DOI: 10.1080/14767333.2020.1712846
- Ministry of Education. (2011). *Basic education core curriculum B.E.2551 (A.D.2008)*. (3rd ed). Printing press of the agricultural co-operative federation of Thailand, Ltd.
- Niranthawee, S. (2005). *Learning management for enhancing students to be good citizenships*. Bangkok: Pimdeekanpim. [in Thai]
- Nitjarunkul, K., Dulyaraksa, B., Tammachart, J., & Keawmeesri, S. (2017). An analysis of the state of education management to develop good citizenship to students of school in unrest area of southernmost provinces, Thailand. *Journal of education, Prince of Songkla University*, 28(3), 83–94. [in Thai]
- Office of the education council. (2012). *Policy and strategy in the educational quality development of international organization memberships*. Bangkok: Prikwann Graphics. [in Thai]
- Thewanarumitkul, P. (2009). *Civic education: Develop Thai politics, construct human democracy*. Bangkok: Thammasat University. [in Thai]
- Westheimer, J. (2015). *What kind of citizen?: Educating our children for the common good*. Teacher College, Columbia University.
- Westheimer, J. & Kahne, J. (2002). *Educating the "Good" Citizen: The Politics of School-Based Civic Education Programs* (ED474166). ERIC. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED474166.pdf>
- Westheimer, J. & Kahne, J. (2004). Educating the "good" citizen: The politics of school-based civic education programs. *American Educational Research Journal*, 41(2), 237–269.
- Wood, L. (2020). *Participatory action learning and action research: Theory, practice and process*. Routledge.
- Wright, D.E. (2015). *Active learning: Social justice education and participatory action research*. Routledge.
- Zuber-Skerritt, O. (2018). An educational framework for participatory action learning and action research (PALAR). *Educational Action Research*, 26(4), 1–20.
DOI: 10.1080/09650792.2018.1464939